

УДК 351:63(477)

В. А. Голян,

д. е. н., професор, директор,

Громадська організація "Європейський аналітичний центр", м. Київ

ORCID ID: 0000-0002-2502-4573

Ю. Б. Заставний,

аспірант, Луцький національний технічний університет

ORCID ID: 0000-0002-9033-8018

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.3.20

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА: ПРІОРИТЕТИ ТА ІНСТРУМЕНТИ

V. Golyan,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Director, Public Organization "European Analytical Centre", Kyiv

Y. Zastavnyy,

Postgraduate, Lutsk National Technical University

FINANCIAL AND ECONOMIC REGULATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION: PRIORITIES AND TOOLS

У статті розкриваються теоретичні засади формування системи фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва, виходячи з вітчизняної практики та передового іноземного досвіду. Розглядаються різноманітні авторські підходи до структуризації складових фінансово-економічного регулювання діяльності суб'єктів аграрного підприємництва. Дослідження показали, що основними елементами фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва виступають: бюджетно-податкове, цінове та фінансово-кредитне регулювання. Встановлено, що нерозвиненість інфраструктури аграрних ринків та низький рівень концентрації кредитних ресурсів фінансово-банківських установ не дають можливості повною мірою використати потенціал цінових та фінансово-кредитних інструментів підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, тому публічні фінансові фонди передусім державний бюджет, виступають основним джерелом державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Обґрунтовано, що активізація кредитування проектів модернізації та реконструкції основного капіталу сільськогосподарського виробництва, а також проектів введення додаткових потужностей по виробництву рослинницької та тваринницької галузі напряму пов'язана з дієвістю механізмів здешевлення державою кредитів комерційних банків для сільськогосподарських товаровиробників. На основі аналізу зрушень у структурі видатків держбюджету на підтримку сільськогосподарського виробництва по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України визначено, що у 2018 році порівняно з 2011 роком проривних позитивних змін в частині фінансової підтримки зі сторони держави сільськогосподарських товаровиробників не відбулося передусім сектору малих та середніх суб'єктів аграрного підприємництва. Встановлено, що підвищення ефективності підтримки національного сільськогосподарського товаровиробника залежить від темпів реального економічного зростання, що, з однієї сторони, збільшить можливості держави дотувати суб'єкти аграрного підприємництва, а з іншої — дозволить збільшувати суму внутрішніх джерел інвестування сільськогосподарських проектів.

The article reveals the theoretical basis for the formation of the system of financial and economic regulation of agricultural production, based on domestic practice and best foreign experience. Various author's approaches to structuring the components of financial and economic regulation of agricultural business entities are considered. Studies have shown that the main elements of financial and economic regulation of agricultural production are: budget and tax, price and financial and credit regulation. It is established that the underdeveloped infrastructure of agricultural markets and the low level of concentration of credit resources of financial and banking institutions do not allow to fully use the potential of price and financial and credit instruments to support domestic producers of agricultural products, so public financial funds, primarily the state budget, are the main source of state financial support for agricultural producers. It is

proved that the activation of crediting of modernization projects and reconstruction of fixed capital in agricultural production, as well as projects for the introduction of additional capacities for production of crop and livestock industry is directly linked to the effectiveness of the mechanisms to reduce the cost of government loans by commercial banks to agricultural producers. Based on the analysis of shifts in the structure of state budget expenditures to support agricultural production through the Office of the Ministry of agrarian policy and food of Ukraine, it was determined that in 2018, compared with 2011, there were no breakthrough positive changes in the part of financial support from the state for agricultural producers, primarily the sector of small and medium-sized agricultural businesses. It is established that increasing the effectiveness of support for the national agricultural producer depends on the rate of real economic growth, which, on the one hand, will increase the state's ability to subsidize agricultural businesses, and on the other — will increase the amount of internal sources of investment in agricultural projects.

Ключові слова: фінансово-економічне регулювання, бюджетна підтримка, кредитування, державний бюджет, фінансово-кредитні інструменти, сільськогосподарське виробництво.

Key words: financial and economic regulation, budget support, lending, state budget, financial and credit instruments, agricultural production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розширене відтворення ресурсно-виробничого потенціалу сільськогосподарського виробництва в теперішніх умовах господарювання на пряму залежить від результативності застосування інструментів фінансово-економічного регулювання. Мова йде як про прямі методи фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників, так і про непрямі. Важливого значення в умовах розвитку національної економіки набуває також визначення пріоритетів надання фінансової підтримки суб'єктам аграрного підприємництва, виходячи з необхідності усунення структурних дисбалансів у національному АПК, а також виходячи з необхідності розвитку тих сегментів сільськогосподарського виробництва, які мають значні конкурентні переваги на світовому ринку сільськогосподарської сировини. Обмежені можливості публічних фінансових фондів (державний та місцеві бюджети) та нерозвиненість ринку позикового капіталу не дають змоги імплементувати в Україні ту модель фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва, яка функціонує у високорозвинених країнах і яка б дозволила забезпечити реальну фінансову підтримку для різноманітних категорій виробників сільськогосподарської продукції, зміцнивши тим самим багатоточковість сільського господарства та укріпивши сектор малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції. А в умовах поглиблення децентралізаційних та євроінтеграційних процесів система фінансово-економічного регулювання має охоплювати ще більш

широкий спектр методів та інструментів, ніж в попередні періоди, щоб максимальною мірою сприяти ефективному використанню агроресурсного потенціалу регіонів України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Враховуючи світову практику розвитку аграрної сфери, особливо у високорозвинених країнах, та основні тенденції відтворення ресурсно-виробничого потенціалу агропромислового комплексу України, значною гостротою відзначається проблема формування сучасної системи фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва, яка стимулюватиме комплексний характер відтворювальних пропорцій в аграрному секторі та сприятиме введенню додаткових потужностей як безпосередньо у виробництві сільськогосподарської сировини, так і в секторі переробно-харчових виробництв. У вітчизняній економічній літературі має місце значний спектр підходів щодо формування набору методів та інструментів фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва, які даватимуть можливість забезпечувати беззбитковий характер господарського освоєння агроресурсного потенціалу та виробництва готової продукції з високою доданою вартістю.

Окремі вчені розглядають систему фінансових інструментів автономно від економічних методів впливу на сільськогосподарських товаровиробників, виокремлюючи фінансове регулювання як структуроутворюючий елемент фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва загалом. Так, С. Юрчишина під фінансовим регулюванням аграрного сектору економіки розуміє процес

цілеспрямованого впливу на потенціал аграрних суб'єктів, що передбачає використання спеціалізованого регулювального механізму з метою підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, збільшення доходів державного бюджету та забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції на вітчизняних і зовнішніх ринках [5]. Вона також чітко визначає специфікацію фінансових методів та інструментів підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які використовуються в Україні, починаючи з 2000 року. Такими методами та інструментами виступають: цінове регулювання; виробничі дотації; субсидії на придбання ресурсів; податкові субсидії; кредитна підтримка; фінансування загальних послуг і програм сільського розвитку [5].

І. Карпова акцентує увагу на необхідності створення дієвих механізмів фінансово-кредитного регулювання, які поєднуюватимуть комплекс заходів: активізація банківського кредитування, особливо довгострокового, забезпечення доступу до кредитних ресурсів малих і середніх виробників, зниження процентних ставок, зменшення співвідношення суми кредитів до вартості їх забезпечення; покращення умов кредитування виробників сільськогосподарської продукції за рахунок компенсації процентних ставок для цих позичальників; відновлення спеціального режиму сплати податку на додану вартість у тваринництві, за якого виробникам повністю залишається сума цього податку; зменшення податкового навантаження для платників єдиного податку у сільському господарстві за рахунок відміни коефіцієнта індексації грошової оцінки землі при визначенні величини цього податку [1].

На думку Н. Стоянець, до фінансово-економічних інструментів державного регулювання сільськогосподарського виробництва належать різноманітні засоби впливу, що мають прямо або опосередковано вартісну оцінку, тобто застосування цих інструментів призведе до зменшення або збільшення державних видатків. Основними фінансово-економічними інструментами впливу на розвиток аграрного сектору економіки є: система оподаткування, система кредитування, бюджетне фінансування, державні фінансові гарантії, інструменти валютного регулювання, система страхування [4].

Високим рівнем системності щодо формування інструментарію фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва відзначається підхід Р. Матвієнко, згідно з яким держава може впливати на роз-

виток аграрного виробництва шляхом прямої участі — через бюджетне фінансування загальнодержавних програм і через кредитування за рахунок коштів бюджету, тим самим здійснюючи міжгалузевий перерозподіл фінансових ресурсів і стимулюючи певні види діяльності відповідно до конкретної мети фінансово-кредитної політики. Водночас важливим інструментом регулювання є державне кредитування.

Податкові інструменти є найбільш поширеними серед непрямих методів фінансового регулювання розвитку аграрного виробництва у всьому світі завдяки своїм характеристикам: універсальності, безумовності та всеохоплюваності. Виконуючи одночасно фіскальну та регулювальну функції, податки забезпечують одну з фундаментальних передумов функціонування категорії фінансів у її практичній реалізації — розподіл та перерозподіл. Саме через це податкові інструменти досить ефективно діють щодо управління процесами розвитку аграрного виробництва, оскільки останні обов'язково мають опосередковуватися ефективним перерозподілом ресурсів [2].

С. Пономаренко розглядає фінансово-економічне регулювання як складову державного регулювання сільськогосподарського виробництва, виділяючи інструменти фінансово-кредитної політики (пільгове кредитування, здійснення цільового лізингу, страхування); інструменти цінової політики (державні закупівлі, моніторинг цін на засоби виробництва, гарантування закупівельних цін на основні види продукції); інструменти податкової політики (спеціальний режим оподаткування; повне або часткове звільнення від сплати окремих податків та обов'язкових платежів; зниження ставок оподаткування; списання та реструктуризація податкової заборгованості) [3].

З приведених підходів стосовно формування набору методів та інструментів фінансової підтримки аграрного сектору найбільш системно структурування фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва здійснив, на нашу думку, С. Пономаренко. Загалом підтримуючи його підхід, доцільним є також поглиблення досліджень у цьому напрямі як у частині виокремлення базових складових фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва, так і в частині визначення пріоритетних напрямів державної фінансової підтримки виробників сільськогосподарської продукції. Доцільність активізації досліджень щодо удосконалення інституціонального середовища фінансо-

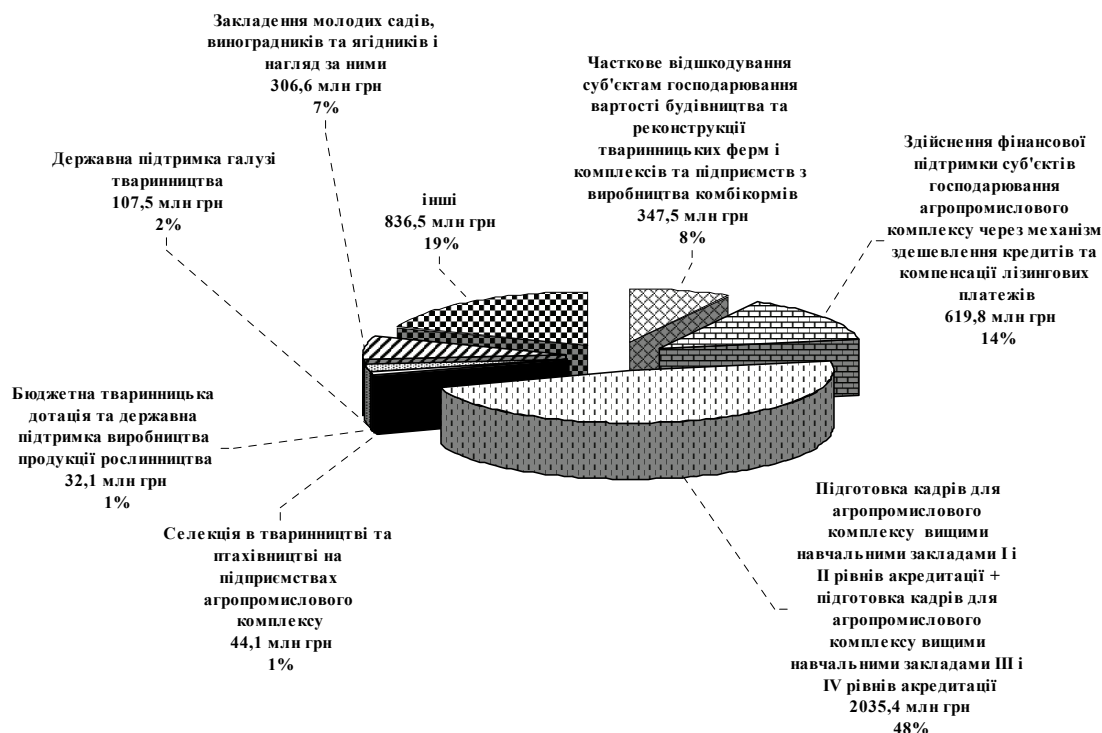

Рис. 1. Обсяги та структура видатків держбюджету на підтримку сільськогосподарського виробництва по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2011 році

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

во-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва також зумовлена поглибленням процесів децентралізації та реформи місцевого самоврядування, які переносять центр тяжіння у підтримці сільськогосподарських товаровиробників й на рівень територіальної громади.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування пріоритетів фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва з ідентифікацією набору відповідних методів та інструментів впливу на суб'єкти аграрного підприємництва на основі врахування викликів децентралізації влади і поглиблення євроінтеграційних процесів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виходячи з наведених підходів стосовно структуризації методів та інструментів фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва та враховуючи наявну практику підтримки виробників сільськогосподарської продукції, фінансово-економічне регулювання діяльності суб'єктів аграрного підприємництва охоплює три основних складових: бюджетно-податкове, цінове та фінансо-

во-кредитне регулювання. Практика державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні показує, що найбільшого поширення набули бюджетно-податкові інструменти, що пов'язано з функціонуванням тривалий період в нашій країні патерналістської моделі управління сільськогосподарським виробництвом.

Нерозвиненість інфраструктури аграрних ринків та низький рівень концентрації кредитних ресурсів фінансово-банківських установ не дають можливості повною мірою використати потенціал цінових та фінансово-кредитних інструментів підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, що не дозволяє останнім здійснювати масштабні проекти по модернізації і реконструкції основних засобів та вчасно поповнювати обігові кошти, а це в кінцевому підсумку відображається на рівні ефективності здійснення виробничо-господарської діяльності в цілому.

Низький потенціал вітчизняного ринку позикового капіталу порівняно з високорозвиненими країнами не дає можливості повною мірою використати механізм кредитування сільськогосподарських товаровиробників, в тому числі і через інструменти відшкодування державою частини процентних ставок. Тому публічні фінансові фонди, передусім держав-

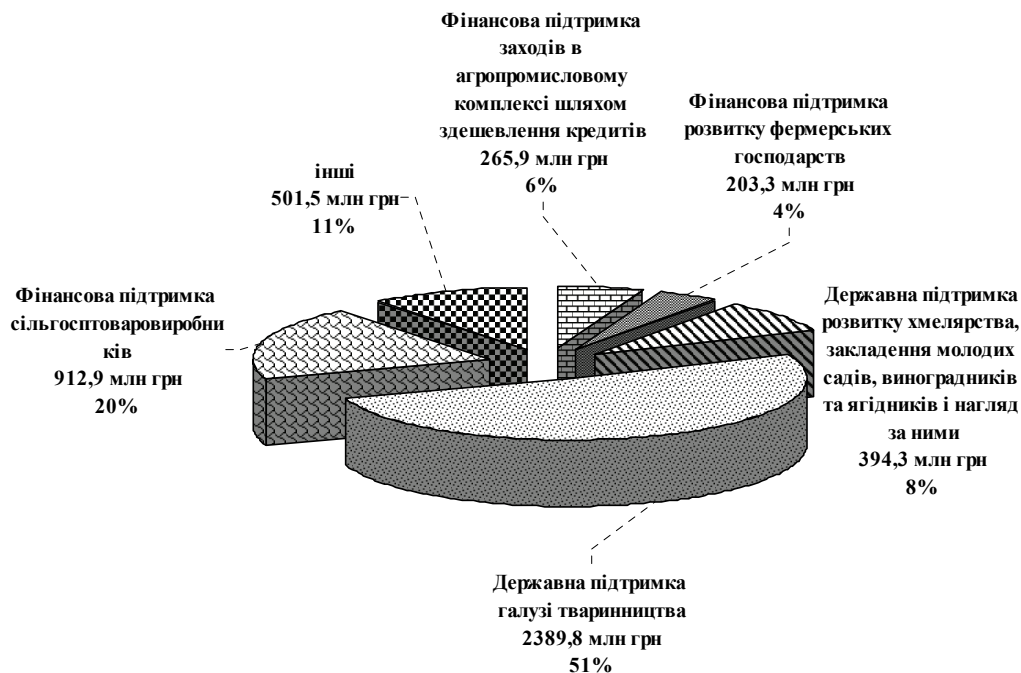

Рис. 2. Обсяги та структура видатків держбюджету на підтримку сільськогосподарського виробництва по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2018 році

Джерело: розраховано за даними Державної казначейської служби України.

ний бюджет, виступають основним джерелом державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Бюджетна підтримка вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України зазнала певних змін, зокрема у 2018 році порівняно з 2011 роком (рис. 1, 2).

Якщо у 2011 році в загальній структурі бюджетних видатків по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України питома вага видатків на підготовку кадрів для агропромислового комплексу вищими навчальними закладами становила 48% (2035,4 млн грн), то у 2018 році ця стаття видатків вже була відсутня у зв'язку з тим, що вищі аграрні заклади освіти були перепідпорядковані Міністерству освіти і науки України. Таке перепідпорядкування створило передумови для того, щоб кардинально переформатувати бюджетну підтримку сільськогосподарського виробництва, яка здійснюється по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України. Однак проривних позитивних змін так і не відбулося, чому сприяв вплив як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників.

Варто зазначити, що посилення екзогенних загроз національній безпеці та господарській самодостатності нашої країни, що сталося у зв'язку з початком військових дій на Сході краї-

ни, не дало можливості розширити ресурсну базу бюджетної підтримки виробників сільськогосподарської продукції.

Зокрема у 2018 році порівняно з 2011 роком не відбулося реального збільшення видатків в напрямі державної підтримки закладення молодих садів, виноградників та ягідників. Якщо у 2011 році питома вага бюджетних видатків на закладення молодих садів, виноградників та ягідників становила 7% (306,6 млн грн), то у 2018 році питома вага дещо відкоригованих видатків по цьому напрямку складала 8% (394,3 млн грн). Незважаючи на те, що в номінальному вираженні спостерігається ріст видатків за вказаним напрямом, але враховуючи інфляційно-девальваційні коливання, які відбувались протягом 2011—2018 років, можна стверджувати, що реального збільшення бюджетної підтримки садівництва, виноградарства та ягідництва не відбулося.

На перший погляд відбулися значні позитивні зміни в бюджетній підтримці галузі тваринництва. Зокрема у 2018 році питома вага видатків на державну підтримку тваринництва в загальній структурі видатків на підтримку сільськогосподарського виробництва по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України склала 51% (2389,8 млн грн). Для порівняння у 2011 році державна підтримка галузі тваринництва становила 2%

(107,5 млн грн) у загальній структурі видатків на бюджетну підтримку сільськогосподарського виробництва. Частка бюджетної тваринницької дотації та державної підтримки виробництва продукції рослинництва становила 1% (32,1 млн грн). Однак суб'єктивізм при розподілі бюджетних видатків на державну підтримку галузі тваринництва у 2018 році навіть при їх суттєвому зростанні не дозволив отримати належного ефекту в частині прискорення темпів зростання потенціалу тваринницької галузі та зміцнення сектору малих та середніх виробників продукції тваринництва.

Активізація кредитування проектів модернізації та реконструкції основного капіталу сільськогосподарського виробництва, а також проектів введення додаткових потужностей по виробництву рослинницької та тваринницької галузі напряду пов'язана з дієвістю здешевлення державою кредитів комерційних банків для сільськогосподарських товаровиробників. У 2011 році на здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів було спрямовано 619,8 млн грн, що становило 14% від загальної суми видатків держбюджету на підтримку сільськогосподарського виробництва по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Також необхідно зазначити, що у 2011 році часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів склало 347,5 млн грн. Це на певний час активізувало процеси будівництва нових тваринницьких ферм і комплексів та суттєво збільшило потужності тваринництва в окремих регіонах України, однак це дало поштовх як правило розвитку птахівництва та свинарства, а в динаміці поголів'я великої рогатої худоби не було досягнуто необхідної позитивної динаміки. Для нарощення поголів'я великої рогатої худоби потрібні додаткові фінансові ресурси і спрямовуватися вони мають сільськогосподарським товаровиробникам у тих регіонах, де для розвитку тваринництва є найкращі передумови, передусім кормова база. У 2018 році фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів склала 265,9 млн грн, що становить 6% від загальної суми видатків держбюджету на підтримку сільськогосподарського виробництва.

Тобто у 2018 році порівняно з 2011 роком відбулося фактично зменшення бюджетних асигнувань на здешевлення кредитів, що деструктивним чином вплинуло на процеси розширеного відтворення основного капіталу різних категорій сільськогосподарських товаровиробників. Малий і середній сектор цієї категорії товаровиробників і далі продовжує страждати від неможливості отримати кредитні ресурси за прийнятними процентними ставками, що не дає можливості розширювати матеріально-технічну базу сільськогосподарського виробництва, в першу чергу тваринництва.

Певною негативною рисою структури бюджетних видатків на підтримку сільськогосподарського виробництва по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України у 2018 році є те, що є відсутньою окрема стаття, яка передбачала б бюджетні видатки на селекцію в тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу (у 2011 році на ці цілі було виділено 44,1 млн грн). Відсутність підтримки селекції в тваринництві — свідчення того, що з часом слід очікувати погіршення породної структури поголів'я тварин, а відтак і зменшення їх продуктивності. Цей фактор негативним чином відобразиться й на рівні ефективності господарювання сільськогосподарських товаровиробників та величині економічного ефекту, що не дасть можливості забезпечувати розширене відтворення наявного ресурсно-виробничого потенціалу.

Підсумовуючи результати порівняльного аналізу структури видатків держбюджету на підтримку сільськогосподарського виробництва по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України (2018 рік до 2011 року), можна зробити висновки про те, що проривних позитивних змін в частині фінансової підтримки зі сторони держави сільськогосподарських товаровиробників не відбулося, в першу чергу це стосується сектору малих та середніх суб'єктів аграрного підприємництва. Дострокові парламентські вибори, які відбулися влітку 2019 року, що стало підставою для зміни Уряду, сформували передумови для перегляду пріоритетів бюджетної підтримки сільськогосподарського виробництва. Представники економічного блоку Уряду неодноразово наголошували на доцільності розробки державної програми здешевлення кредитів для фермерських господарств, що дало б поштовх розширеному відтворенню потенціалу в секторі малих та середніх сільськогосподарських това-

ровиробників і також сприяло б збільшенню обсягів виробництва продукції з високою даною вартістю.

Однак вирішення такого завдання напряму пов'язане з нарощенням бюджетних можливостей компенсувати комерційним банкам частину процентних ставок по тих кредитах, які вони надаватимуть фермерським господарствам. Зважаючи на задекларовані пріоритети якісно покращити ситуацію із здешевленням кредитів і враховуючи наявність численних суперечностей, пов'язаних із запуском ринку сільськогосподарських земель, перспективи підвищення ефективності підтримки національного сільськогосподарського товаровиробника знаходяться в площині забезпечення реального економічного зростання, що з однієї сторони збільшить можливості держави дотувати суб'єкти аграрного підприємництва, а з іншої — дозволить збільшувати суму внутрішніх джерел інвестування проектів модернізації та реконструкції основного капіталу сільського господарства.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДК

Дослідження показали, що фінансово-економічне регулювання сільськогосподарського виробництва включає три основних складових: бюджетно-податкове, цінове та фінансово-кредитне регулювання. Нерозвиненість інфраструктури вітчизняного фондового ринку та ринку позикового капіталу не дає можливості забезпечити повноцінне кредитування сільськогосподарських товаровиробників за лекалами передових країн світу. Також практика функціонування регуляторного механізму у сільськогосподарському виробництві в останні роки продемонструвала, що надзвичайно мляво використовується цінове регулювання для збалансування відтворювальних пропорцій в аграрному секторі та підвищення рівня доступності сільськогосподарської продукції для вітчизняних переробно-харчових виробництв та кінцевих споживачів.

Тому основною складовою фінансово-економічного регулювання сільськогосподарського виробництва в Україні сьогодні слід вважати бюджетно-податкове регулювання, зокрема бюджетну підтримку сільськогосподарських товаровиробників по лінії Апарату Міністерства аграрної політики та продовольства України. Порівняльний аналіз бюджетної підтримки сільськогосподарського виробництва у 2011 та 2018 роках продемонстрував відсутність реаль-

них позитивних зрушень по базових напрямках підтримки діяльності суб'єктів аграрного підприємництва, що продовжує консервувати сировинну спрямованість розвитку аграрного сектора України загалом.

Література:

1. Карпова І.В. Фінансово-кредитні аспекти державного регулювання аграрного виробництва в Україні. Бізнес Інформ. 2016. № 3. С. 138—143.
2. Матвієнко Р.В. Інструменти фінансово-кредитного механізму державного регулювання розвитку аграрного виробництва. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 15. С. 89—94.
3. Пономаренко С.В. Форми і методи регулювання розвитку сільського господарства: світовий досвід. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2013. № 4 (20). С. 48—52.
4. Стоянець Н.В. Фінансово-економічні інструменти державного впливу на аграрний сектор економіки України. Фінансові дослідження. 2018. № 2 (5). URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/>
5. Юрчишина С.І. Фінансова складова в системі державного регулювання розвитку підприємств агропромислового комплексу України. Економічний аналіз: зб. наук. праць Тернопільського національного економічного університету. 2017. № 4. С. 118—123.

References:

1. Karpova, I.V. (2016), "Financial and credit aspects of state regulation of agricultural production in Ukraine", *Biznes Inform*, vol. 3, pp. 138—143.
 2. Matviienko, R.V. (2017), "Instruments of financial-credit mechanism of state regulation of development of agricultural production", *Investitsii: praktyka ta dosvid*, vol. 15, pp. 89—94.
 3. Ponomarenko, S.V. (2013), "Forms and methods of regulation of agricultural development: world experience", *Naukovyj visnyk ChDIEU*, vol. 4 (20), pp. 48—52.
 4. Stoianets', N.V. (2018), "Financial and economic instruments of state influence on the agrarian sector of the Ukrainian economy", *Finansovi doslidzhennia*, vol. 2 (5), available at: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/> (Accessed 15 Jan 2020).
 5. Yurchyshyna, S.I. (2017), "Financial component in the system of state regulation of development of enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine", *Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. prats' Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, vol. 4, pp. 118—123.
- Стаття надійшла до редакції 05.02.2020 р.*